

وضعیت آنارشیکی حقوقی، جرائم سازمان یافته بین المللی از تئوری تا عمل در مواجهه سیاست و حقوق بین الملل کیفری

محمد رضا موسوی فرد^۱

چکیده

زمینه و هدف: در دوران معاصر بدون تردید، گسترش و در عین حال تنوع مصادیق جرائم سازمان یافته یکی از معضلات بشر کنونی است، زمانی این مشکلات بیشتر بروز و ظهور پیدا می کند که این گروه ها در بدنه دولت ها به عنوان دست کم یکی از اصلی ترین بازیگران نظام بین الملل با حالتی موربانه وار نفوذ کرده اند، همین امر باعث شده است، برخی دولت ها یا واقعاً نمی توانند و به یا ادبیات دیگری اراده ای که با چنین مجرمین خطرناکی در تمامی ابعادش برخورد کنند را ندارند، این عدم مبارزه فراگیر با این پدیده شوم در درازمدت یک خطر بالقوه برای صلح و امنیت جهانی محسوب می شود. سؤالی که در این مقاله پی آن هستیم این است که آیا در تقابل حقوق بین الملل کیفری و سیاست در جرائم سازمان یافته از منظر حقوقی ضمانت های اجرایی واقعی وجود دارد؟

روش: این پژوهش با رویکردی توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

یافته ها و نتایج: حقوق بین الملل کیفری به عنوان حفاظی که باید نظم عمومی بین المللی را حفاظت کند در تقابل جنگ قدیمی سیاست و حقوق به نحوی از انحاء مختلف، در یک حالت انفعالی قرار دارد و علی رغم وجود قوانین متعدد بین الملل و کنوانسیون های بین المللی مختلف در این خصوص با یک وضعیت آنارشیکی حقوقی در سطح نظام بین الملل در مبارزه با جرائم سازمان یافته بین المللی قرار داریم. **کلیدواژه ها:** جرائم سازمان یافته، مجرم، آنارشیسم حقوقی، حقوق بین الملل، حقوق کیفری.

* استناددهی (APA): موسوی فرد، محمد رضا. (۱۴۰۰). وضعیت آنارشیکی حقوقی، جرائم سازمان یافته بین المللی از تئوری تا عمل در مواجهه سیاست و حقوق بین الملل کیفری. تحقیقات حقوقی بین المللی، ۱۴(۵۳)، ۱۸۱-۲۰۱.
http://alr.iauctb.ac.ir/article_687342.html

۱. دانش آموخته دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: mousavifard136394@gmail.com

مقدمه

گاهی افراد با تبانی به‌منظور دستیابی به منافع مادی و قدرت، اقدام به فعالیت‌های غیرقانونی و هماهنگ کرده و در این راه از هر نوع ابزار مجرمانه استفاده می‌کنند. این موضوع، زیر عنوان جرم سازمان‌یافته مورد بحث قرار می‌گیرد. نوشتار حاضر تلاش می‌کند جرم سازمان‌یافته را تعریف کرده، امکان و ویژگی‌های آن را برشمرده، اهداف، آثار و مصادیق آن را بررسی کرده و درنهایت عوامل اساسی روی آوردن مجرمان به جرائم سازمان‌یافته را مرور کند. با وجود اختلاف قابل توجهی که در تعریف جرم سازمان‌یافته وجود دارد، اندیشمندان علوم جنایی در شدید بودن تهدید مظاهر این جرم اتفاق نظر دارند، به‌گونه‌ای که قرن بیست و یکم میلادی به‌عنوان قرن جرائم سازمان‌یافته مطرح می‌باشد. خطر و تهدید جرائم سازمان‌یافته^۱ به‌ویژه از آن جهت است که به‌صورت برنامه‌ریزی شده و با هدایت رهبران باتجربه و امکانات ویژه و مستمر صورت می‌گیرد و آنان در راستای رسیدن به اهداف مجرمانه، با پرداخت رشوه و تطمیع، کارگزاران و مأموران اجرایی، پلیس، مدیران، قضات و دست‌اندرکاران را خریدار یا با تهدید و اعمال فشار و خشونت، آنان را به سکوت وادار می‌کنند.

متأسفانه همگام با پیشرفت علم و فن‌آوری و سهولت گذر از مرزها و توسعه تکنولوژی ارتباطات راه دور، جرائم سازمان‌یافته با گذر از مرزها جنبه فراملی و در بعضی موارد بین‌المللی پیدا کرده است. این پدیده خطر و تهدیدات ناشی از جرائم سازمان‌یافته را افزایش داده است. با توجه به اینکه مرتکبان جرائم سازمان‌یافته به دنبال کسب سود و منافع مادی هر چه بیش‌تر هستند، نه تنها مرتکب فعالیت‌های مجرمانه^۲ می‌شوند، بلکه در مواردی نیز با انجام فعالیت‌های به‌ظاهر قانونی به دنبال کسب قدرت و تسخیر پارلمان بوده و از این راه علاوه بر ملغی نمودن قوانین معارض با منافعشان، به عزل و نصب مدیران مطابق مصالح گروهی خود پرداخته و در نتیجه از خطر ارتکاب اعمال غیرقانونی خود می‌کاهند و به‌راحتی با ارتکاب جرائم یقه‌سفیدان^۳ و پول‌شویی، درآمدهای نامشروع^۴ خود را به‌طور چشم‌گیری افزایش می‌دهند. ارتکاب جرائم سازمان‌یافته، به‌ویژه آنگاه که سازمان‌های مجرمانه قدرت را به‌دست می‌گیرند، نه تنها موجب فساد اقتصادی و اجتماعی و اداری می‌شود بلکه امنیت ملی و نظم بین‌المللی را نیز به خطر می‌اندازد. سؤالی اصلی که در این مقاله پی آن هستیم این است که آیا در تقابل حقوق بین‌الملل کیفری و سیاست الخصوص در جرائم سازمان‌یافته آیا از منظر حقوقی ضمانت‌های اجرایی واقعی وجود دارد یا خیر؟ در پاسخ باید بگویم در زمانی که ورای جرائم سازمان‌یافته قدرت سیاسی دیگر بازیگران

1. Threat of Organized Crime
2. Criminal Activities
3. White-collar Crimes
4. Illegal Income

روابط بین‌الملل^۱ باشد در واقعیت تقابل حقوق و سیاست عملاً ضمانت اجرایی حقوقی^۲ رنگ می‌بازد. در این عرصه با استفاده از مطالعات میان‌رشته‌ای با نگاهی توصیفی و تحلیلی درصدد تبیین این بحث هستیم.

۱. پیشینه تحقیقاتی

در خصوص رویکردهای تحقیقاتی که بتواند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع حاضر پردازد باید بگوییم با توجه به تحقیقاتی که داشتیم اثر پژوهشی که مستقیماً به موضوع الخصوص تقابل بین حقوق و سیاست در این حوزه جرائم سازمان‌یافته پرداخته باشد، چیزی یافت نشد. حسب تحقیقات سلف به چند منبع مهم می‌پردازیم:

کتابی به قلم سید محمدرضا موسوی فرد «**گفتمان‌های حقوق کیفری بین‌المللی معاصر**» نگاشته شده، چاپ شده در سال ۱۳۹۸ نشر انتشارات بنیاد حقوقی مجد که در آن نگارنده ضمن اینکه به مسائل خاص و صلاحیت‌های حوزه حقوق کیفری بین‌المللی پرداخته است، بدون توجه به تفکیک‌های ناصواب نظری در بازی یا واژه‌ها که گهگاه حقوق بین‌الملل کیفری را با این حوزه حقوقی متفاوت می‌دانند^۳، درحالی که در برخی آثار لاتین بدین امر توجهی نشده است، در بخش‌هایی از کتاب الخصوص در بخش قراردادهای متقابل حقوق کیفری بین‌المللی ایران با دیگر کشورها به تأثیر مستقیم متغیرهای سیاسی بر عوامل همکاری‌های متقابل حقوقی تأکید داشته است این تنها اثری است که بدین قضیه پرداخته است، البته به هیچ‌وجه وارد مصادیق جرم‌انگاری شده این دو مقوله در جرائم نشده است.

مقاله به قلم محسن عینی «**تأمین امنیت، جبران خسارت و بازگشت به وطن بزه‌دیدگان قاچاق انسان در اسناد فراملی**» در سال ۱۳۹۰ چاپ در فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری می‌باشد، در این اثر نویسنده به نوعی با اشاره به مصادیق جرائم سازمان‌یافته از حیث جرائم سازمان‌یافته فراملی^۴ بیشتر به جنبه مدنی آن پرداخت شده است و توجه آن‌چنانی به رویکردهای کیفری در این زمینه نداشته است.

مقاله دیگری در این خصوص به قلم صادق سلیمی «**جرائم سازمان‌یافته فراملی**» که به سال ۱۳۸۲ در مجله حقوقی دفتر خدمات حقوق بین‌المللی به چاپ رسیده است در آن نویسنده صرف به شرحی از جرائم سازمان‌یافته فراملی پرداخته است و به هیچ‌وجه وارد مقولات تطبیقی موضوع

1. International Relations Actors

2. Legal Enforcement Guarantee

۳. جهت مطالعه این تعارضات و پارادوکس به وجود آمده رجوع کنید به: موسوی فرد، سیدمحمدرضا (۱۳۹۸). گفتمان‌های حقوق کیفری بین‌المللی معاصر، چاپ اول، نشر انتشارات بنیاد حقوقی مجد، تهران، ۱۴-۱۲.

4. Transnational Organized Crime

بحث حاضر یا ضمانت‌های اجرایی این دست از جرائم نشده است و... به نظر مراتب فوق بخشی از مهم‌ترین منابع (پیشینه) در این خصوص باشد.

۲. ادبیات تحقیق

جرم سازمان‌یافته عبارت است از یک سری معاملات غیرقانونی که توسط مجرمان متعدد برای یک دوره مستمر صورت می‌گیرد و هدف از این معاملات کسب امتیازات اقتصادی و قدرت سیاسی است در صورتی که برای کسب قدرت اقتصادی لازم باشد؛ این تعریف که نسبتاً جامع و مانع است، با تعریف مبسوط دیگری که جرم سازمان‌یافته را اقدام مجرمانه غیر ایدئولوژیک^۱ می‌داند که توسط گروهی از افراد که تعامل اجتماعی نزدیک به هم دارند ارتکاب می‌یابد و هدف از آن به دست آوردن منفعت و قدرت است. برخی از سازمان‌های جنایتکار، مانند گروه‌های تروریستی، انگیزه‌های سیاسی دارند (Macionis and others, 2010: 206).

«فعالیت مجرمانه مستمری که با هماهنگی صورت می‌گیرد». این تعریف که هم دایره جرم سازمان‌یافته را بسیار گسترده کرده و تمام جرائمی که با مشارکت یا معاونت دو یا چند نفر ارتکاب می‌یابد را شامل می‌شود و هم از حیث تعداد مرتکبان و نوع فعل ارتکابی^۲، شرایط و خصوصیات اطلاق دارد، دارای معنای جامع و مانع نبوده و نمی‌تواند مبنای مباحث مربوط قرار گیرد. در تعریفی دیگر که مورد اتفاق تمامی جرم‌شناسان معرفی شده است، جرم سازمان‌یافته اقدام مجرمانه مستمری است که برای کسب سود و منفعت از طریق انجام فعالیت‌های غیرقانونی مورد نیاز مردم انجام می‌شود. این تعریف نسبت به تعداد مرتکبان و سازمان‌یافتگی جرم و تبانی میان مجرمان و ایفای نقش خاص از طرف هر یک از آنان ساکت بوده و در نتیجه، تعریف جامع و کاملی نیست. همچنین می‌توان از یک سازمان جنایتکار به‌عنوان یک باند، مافیا، اوپاش نام برد.^۳

از میان تعریف‌های مختلف دیگری که در این مورد وجود دارد، یکی از مناسب‌ترین آنها تعریفی است که بر اساس آن جرم سازمان‌یافته عبارت است از یک سری معاملات غیرقانونی^۴ که توسط مجرمان متعدد برای یک دوره مستمر صورت می‌گیرد و هدف از این معاملات کسب امتیازات اقتصادی^۵ و قدرت سیاسی است در صورتی که برای کسب قدرت اقتصادی لازم باشد؛ این تعریف که نسبتاً جامع و مانع است. با تعریف مبسوط دیگری که جرم سازمان‌یافته را اقدام

1. Ideological Criminal Action

2. Type of Act Committed

3. Look at: Random House Unabridged Dictionary. Random House. 2019. a criminal gang, especially one involved in drug trafficking, extortion, etc. Accessible: <https://languages.oup.com/>

4. Illegal Transactions

5. Economic Privileges

مجرمانه غیر ایدئولوژیک^۱ می‌داند که توسط گروهی از افراد که تعامل اجتماعی نزدیک به هم دارند، ارتکاب می‌یابد و هدف از آن به دست آوردن منفعت و قدرت است کامل‌تر می‌گردد. از شبکه، خرده‌فرهنگ و جامعه مجرمان می‌توان به‌عنوان جهان زیرین نام برد. جامعه‌شناسان گاهی اوقات «مافیا» را نوعی گروه جرائم سازمان‌یافته تعریف می‌کنند که در زمینه تأمین حمایت‌های فوق قانونی و اجرای شبه قانون تخصص دارد.^۲ با وجود اینکه در تعریف‌های ذکرشده، جرم سازمان‌یافته بر فعالیت‌های مجرمانه خاص اطلاق می‌گردد، در تعریف‌های دیگری با مسامحه، جرم سازمان‌یافته بر گروه‌ها و سازمان مجرمانه^۳ مرتکب این‌گونه جرائم اطلاق شده است.

۳. مبنای نظری

مباحث گفتمانی مربوط به نئورئالیسم^۴ و نئولیبرالیسم در دهه ۱۹۷۰ قرن بیستم ظهور کرد و در طول دو دهه بعد به‌عنوان اصلی‌ترین منازعه در فضای روابط بین‌الملل و انسان‌شناسی مربوط به آن ادامه یافت. هرکدام از این دو گفتمان جدید، ریشه در منازعه گفتمان‌های رئالیستی و لیبرالیستی یا ایده‌آلیستی دارند و از آنها تغذیه می‌شوند، اما این دو گفتمان جدید توانسته‌اند تا حدی با دو گفتمان کلاسیک فاصله بگیرند و با خلق ادبیات جدید در صحنه سیاست بین‌الملل، به توضیح و تبیین نظری این فضا پردازند. در تشریح بیشتر این نظریه باید گفت: واحدهای سیستم بین‌الملل^۵ (همان دولت‌های ملی) همه رفتارهای مشابه‌ای در درون سیستم دارند. صرف نظر از اینکه این واحدها در کجا واقع شده باشند، یا اینکه چه ایدئولوژی یا فرهنگی بر آنان غلبه داشته باشد، همه رفتارهای مشابه‌ای دارند. تفاوت این واحدها تنها در توانایی‌ها و قابلیت‌های نسبی‌شان است و این قابلیت‌ها قابل‌تغییر هستند، چراکه سیستم‌ها قابل‌تغییر هستند. به‌عبارت دیگر، تغییرپذیری نظم بین‌الملل زمانی مشهود است که قدرت‌های بزرگ ظهور یا افول می‌نمایند و بر این اساس، موازنه قدرت تغییر پیدا می‌کند. اینجاست که به مفهوم آنارشسیسم^۶ می‌رسیم؛ آنارشسیسم تجلی خوداتکایی قدرتمندانه برای کنش و واکنش میان کشورها در ساختار نظام بین‌الملل و حتی افراد در فضای بدون دولت است. حتی به‌هنگام نبود دولت و در نتیجه هرگونه نظامی، حداقل سه نوع آنارشسیسم را می‌توان متصور شد.

1. Non-ideological Criminal Action

2. Look at: Gambetta, D. (1996). The Sicilian Mafia: the business of private protection. Harvard University Press. ISBN 9780674807426. For full access to the text of the article, refer to the following site: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674807426>

3. Criminal Organization

4. Neorealism

5. International System Units

6. Anarchism

۱) جامعه آنارشیستی میان گروه‌های متجانس قبیله‌گی یا عشایری که متضمن توانمندی‌های هم‌پوشانده است. در این نوع از آنارشیسم، نوعی توافق برای اجرای داوطلبانه رسم مذهبی یا طبیعی وجود دارد؛

۲) نظام آنارشیستی بین‌المللی، به وجهی که هابز در مورد ساختار میان دولت‌ها متصور بود. نظم چنین نظامی برآمد اقداماتی است که به اقتضای منافع، ارزش‌ها و اصول خود انجام می‌شود و نه منافع، قواعد و نهادهای مشترک؛

۳) جامعه بین‌المللی که تحت سایه قدرت دولت‌ها نیست، بلکه به اقتضای ارزش‌های متصور و همچنین منافع مشترک جمعی^۱ تأسیس می‌شود (برجی آلیانی، ۱۳۹۴)^۲؛

۴) آنارشیسم حقوقی نیز به وجود می‌آید که در اینجا موضوع بحث ماست، به عنوان مفهومی بدیهی؛ باید بگوییم وقتی با چنین نظامی در سطح بین‌الملل روبه‌رو هستیم و عملاً دولت‌ها برای دست‌یازی به حداکثر منافع حتی برخی از مواقع دیده‌شده (غیرمستقیم و پنهانی) از باندهای تبهکاری بین‌المللی^۳ در قالب جرائم سازمان‌یافته حمایت می‌کنند، قطعاً مؤلفه‌های حقوق کیفری بین‌المللی در مبارزه با چنین مجرمانی در جنگ‌ها و بده‌بستان‌های سیاسی رنگ می‌بازد^۴. این است که ما را به سوی این رویکرد سوق می‌دهد که برخی مواقع احساس کنیم، ضمانت‌های اجرایی حقوقی جرائم سازمان‌یافته^۵ نیز در تقابل حقوق و سیاست^۶ وضعی آنارشیسم^۷ دارند. هرچند برخی از نظریه‌پردازان حقوقی آنارشیست معتقدند که یک جامعه آنارشیستی ایده‌آل باید کاملاً مبتنی بر قانون طبیعی و کمک متقابل باشد که نیازی به قرارداد اجتماعی ندارد^۸؛ ولی سیاست قطعاً باعث می‌شود حقوق تابع و متغیر آن باشد.

1. Collective Common Interests

۲. مقاله تحلیلی نظم و تغییر در آنارشیسم <https://civilica.com/doc/602934>

3. International Criminal Gangs

۴. پایان جنگ سرد و خاتمه‌ی حمایت ابرقدرت‌ها از گروه‌های مخالف یکدیگر، جهانی‌شدن، آغاز مبارزه‌ی بین‌المللی علیه تروریسم پس از ۱۱ سپتامبر و کاهش حمایت علنی دولت‌ها از گروه‌های تروریستی و... موجب روی آوردن سازمان‌های تروریستی به فعالیت‌های مافیایی برای دستیابی به منابع مالی جدید شد. نتیجه آن، ایجاد سازمان‌های ترکیبی یا همدستی دو نوع سازمان مافیایی و تروریستی بوده است. جهت مطالعه رجوع کنید به: قاسمی، محمدعلی (۱۳۹۶)؛ تروریسم و جرائم سازمان‌یافته؛ مطالعه موردی پ. ک. ک؛ فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره بیستم شماره سوم، پاییز، ص ۸۹

5. Legal Enforcement Guarantees for Organized Crime

6. Conflict of Rights and Politics

7. Anarchic Situation

8. Look at: Anarcho (2021, June 24):" On Saving Marxism From Itself (A Response to Mustapha Mond) For full access to the text of the article, refer to the following site: <http://anarchism.pageabode.com/sites/anarchism.pageabode.com/files/MAintroduction.pdf/>

۴. یافته‌های تحقیقاتی

۴-۱. پارامترهای جرائم سازمان یافته

از آنجا که جرائم سازمان یافته به طور عمده توسط سازمان‌ها و گروه‌های مجرمانه ارتکاب می‌یابد، در بررسی ویژگی‌های جرم سازمان یافته، علاوه بر مطالعه‌ی ویژگی‌های تبهکاران سازمان یافته (ب) و جرم ارتكابی (ج) لازم است به بررسی ویژگی‌های سازمان‌های مرتکب این گونه جرائم هم پرداخته شود (الف)، زیرا سازمان خود نقش مهمی در ارتکاب و جهت‌دهی جرائم و متصف کردن آنها به جرم سازمان یافته دارد.

۴-۱-۱. خصوصیات سازمان‌های مجرمانه

سازمان‌های تبهکار دارای ویژگی‌هایی هستند که آنها را از مشارکت‌های مجرمانه بسیط و گروه‌های تبهکار متمایز می‌گرداند. در این قسمت برخی از این ویژگی‌ها بیان می‌گردد:

۴-۱-۱-۱. ساختار سلسله‌مراتبی دار سازمان‌های جنایی

گروه‌های سازمان یافته‌ی تبهکار به مثابه یکی از انواع بزهکاری گروهی متمایز از گروه‌های بزهکار است؛ زیرا که در صورت وجود عنصر سازمان‌دهی در این گروه‌ها صرفاً در عمل مجرمانه این وصف موجود می‌باشد، اما گروه‌های تبهکار سازمان یافته کلیه‌ی اعمال و شئون خود را طبق برنامه‌ی از پیش تعیین شده به انجام می‌رسانند. سازمان جنایی از تعدادی افراد که از قواعد انضباطی خاص پیروی می‌کنند، ایجاد گردیده است و وجود قواعد عملی، حیطه‌ی وظایف و مسئولیت‌های افراد را تعیین می‌نماید هر فرد دارای کار و وظیفه‌ی معین است و برحسب نوع وظیفه و مسئولیت فرد در سازمان سلسله‌مراتب وجود دارد. تخطی افراد از رفتار سازمانی با مجازات شدید همراه است و افراد و سازمان از یکدیگر مراقبت و کنترل به عمل می‌آورند. مدل سلسله‌مراتبی جرم سازمان یافته را به‌عنوان گروهی از بازیگران به هم وابسته تعریف می‌کند که در آن یک رتبه‌بندی مشخص بین شرکت‌کنندگان وجود دارد که رهبران را از سایر اعضای شرکت مجرمانه متمایز می‌کند. این ساختار را الگوی «بوروکراتیک»، «شرکتی» یا «سازمانی» جرائم سازمان یافته نامیده‌اند. این توصیف از گروه‌های تبهکار سازمان یافته، آن را به‌عنوان ساختاری شبیه دولت یا نظامی می‌بیند که در آن فعالیت‌های غیرقانونی سازمان یافته و مورد تأیید مقامات مافوق قرار می‌گیرد و توسط عوامل سطح پایین‌تر که بخشی از گروه هستند، انجام می‌شود.^۱ روابط افراد در سازمان تعریف شده است و این امر تعهدات و مزایای متقابل برای اعضا به وجود می‌آورد و بر همین اساس در سازمان تقسیم کار وجود دارد. فردیت اعضا در سازمان به نفع جمع (سازمان) خنثی گردیده و این

1. Look at: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-7/key-issues/hierarchical-model.html#/top>

خود موجب انسجام ساختار سازمان است و هرگاه این فردیت بخواد بروز پیدا کند با واکنش شدید و خشن همراه می‌گردد (شمس اژیبه، ۱۳۷۸: ۱۱).

۴-۱-۱-۲. اهداف سازمان

یک گروه جرم سازمان‌یافته، جرائم را تنها با اهداف اقتصادی و کسب منافع مادی انجام می‌دهد و با دل‌بستگی‌های مذهبی و سیاسی اقدام به ارتکاب جرم نمی‌کند. هدف این گروه تنها کسب پول، قدرت و منفعت مادی است، گرچه ممکن است این گروه‌ها گاهی به مبارزات سیاسی هم روی آورند، ولی هدف اساسی آنها از این مبارزات کسب قدرت سیاسی نیست، بلکه هدف تقویت قدرت اقتصادی، لغو قوانین مغایر با اهداف مجرمانه و اقتصادی خویش و تصویب قوانین تسهیل‌کننده‌ی فعالیت‌های خاص است، در تعریفی دیگر منطبق با هدف تشکیل چنین آمده است: «جرائم سازمان‌یافته» معمولاً به معنای بهره‌برداری از وسایل غیرقانونی برای تأمین منافع مالی تلقی می‌شود (فلوریو اولیویرا^۱، ۲۰۰۷: ۱۰۸).

۴-۱-۱-۳. عدم محدودیت زمانی و مکانی فعالیت‌های سازمان تبهکار

سازمان‌های مجرمانه برخلاف مشارکت‌های ساده‌ی جنایی که برای انجام یک یا چند عمل محدود و مجرمانه به وجود آمده‌اند و با ارتکاب آن اعمال، گروه بزهکار متلاشی می‌گردد؛ نیستند بلکه فعالیت آنها طیف گسترده‌ای از اعمال مجرمانه را شامل می‌گردد و مدت فعالیت در سازمان و فعالیت سازمان محدود به مقطع زمانی خاص و انجام یک یا چند فعالیت در آن زمان نیست، بلکه خروج افراد با مرگ آنها از سازمان خاتمه می‌یابد. فعالیت‌های سازمان تبهکار در بازار جنایی تا زمانی است که حضور آن با شکست و اضمحلال توأم نباشد و گستره‌ی بازار جنایات سازمان‌یافته فراملی و جهانی است. این امر به نظم عمومی بین‌المللی برمی‌گردد؛ چراکه یکی از اهداف بنیادین حقوق کیفری در موضوع کتاب حاضر معطوف می‌کنیم و آن هم ضرورت گسترش میدان عمل حوزه نظم عمومی است (موسوی فرد، پیشین: ۲۵).

هرچند عدم وجود رهبران موجب توقف فعالیت سازمان می‌گردد، اما بلافاصله با جایگزینی فرد جدید سازمان فعالیت خود را از نو شروع می‌کند. چنین ویژگی‌هایی است که نابودی سازمان‌های تبهکار بین‌الملل را محال جلوه می‌دهد (شمس اژیبه، پیشین: ۱۲).

۴-۱-۱-۴. ارتکاب فساد اداری

یکی از مهم‌ترین و خطرناک‌ترین ویژگی‌های سازمان‌های مرتکب جرائم سازمان‌یافته بهره‌گیری از فساد اداری است. از آنجا که سازمان مجرمانه به دنبال کسب منفعت یا قدرت نامشروع است و

جهت رسیدن به منافع مرتکب افعال مجرمانه‌ی مختلف می‌شود، ممکن است اعضای آن به سبب این جرائم تحت تعقیب قرار گیرند. در مواردی نیز در مراحل ارتکاب آنگاه که لازم است بخشی از کارهایشان در ادارات دولتی انجام شود، بعضی از مقررات اداری مانع انجام یا پیشرفت فعالیت‌هایشان می‌گردد. در چنین مواردی جهت حفظ اعضای خود از تعقیب و محاکمه و یا به انجام رساندن امور جاری خود در ادارات دولتی، اقدام به فاسد نمودن مدیران عالی و کارمندان اجرایی کرده و هر قدر که قدرت اقتصادی آن‌ها بیش‌تر شود، توانایی افسادشان بیش‌تر می‌شود، تا جایی که در بعضی موارد با دخالت در انتخابات پارلمانی و تلاش جهت فرستادن نمایندگان موردنظر به مجلس قانون‌گذاری و کسب توفیقات لازم در این جهت، زمینه‌ی نسخ قوانین مغایر^۱ با منافع اقتصادی خویش را فراهم کرده و به دنبال تصویب قوانینی هستند تا فعالیت‌های نامشروع آنان موجه جلوه داده شود و یا بانفوذ در دستگاه قضایی و فاسد کردن قضات، هم خود را از تعقیب و محاکمه درامان‌اند و هم اقدامات غیرقانونی خویش را استمرار می‌بخشند و به این شکل موجی از فساد اداری را در جامعه فراهم می‌نمایند. (شمس ناتری، ۱۳۸۳: ۱۱۳). تحقیقات تجربی کمی وجود دارد که به‌طور خاص بر ارتباط بین جرائم سازمان‌یافته و فساد متمرکز باشد، اما شواهد و قرائن فراوان نشانگر تبانی مکرر بین مجرمان سازمان‌یافته و مقامات فاسد در تمام سطوح دولت است. از طریق فساد، جنایتکاران می‌توانند از مقامات دولتی محافظت کنند، بر تصمیمات سیاسی^۲ تأثیر بگذارند و به ساختارهای دولتی و مشاغل قانونی نفوذ کنند. مطالعات موردی در مورد نیجریه، موزامبیک و آفریقای جنوبی ویژگی‌های خاص گروه‌های جنایتکار سازمان‌یافته در آفریقا و نحوه استفاده از فساد به‌عنوان بخشی از روش‌های عملی آن‌ها را برای تسهیل فعالیت‌های جنایی، جلوگیری از مجازات و نفوذ در نهادهای عمومی نشان می‌دهد (چن^۳، ۲۰۰۸: ۱).

۴-۱-۲. خصوصیات تبهکاران سازمان‌یافته:

تبهکاران سازمان‌یافته افرادی ناسازگار با اجتماع هستند زیرا که اهداف آنان در مقیاس خرد و کلان در جهت مخالف اهداف اجتماع است و به عبارتی سازمان‌های قانون‌شکن^۴ متشکل از قانون‌شکنان سازمان‌یافته‌اند. تبهکاری سازمان‌یافته افراد را در مقابل پیکره‌ی اجتماع قرار می‌دهد و واکنش جامعه در قبال آن‌ها منجر به نبردی می‌گردد که گاه نتیجه‌ی آن تفوق بزبهکاران است. سازمان تبهکار در درون خود دارای سلسله‌مراتب است که در این سلسله‌مراتب دو دسته افراد قابل تمایز از یکدیگر هستند: دسته‌ی اول رهبران و سازمان‌دهندگان و دسته‌ی دیگر اعضای عادی سازمان و مجرمین حرفه‌ای است.

1. Abrogation of Conflicting Laws
2. Political Decisions
3. chene
4. Law-breaking Organizations

۴-۱-۲-۱. خصوصیات رهبران و سازمان دهندگان

تشکیل و هدایت سازمان بر عهده‌ی این افراد است و این افراد عمدتاً بزهکاران یقه‌سفید هستند و دخالت ملموس در انجام فعالیت‌های مجرمانه ندارند. آنها در جامعه و در بخش ظاهراً مشروع سازمان مشغول به کار هستند. جریان اطلاعات به آنها ختم می‌شود و هدایت، نظارت، ایجاد سازگاری با وضعیت‌های جدید در عین حفظ موجودیت سازمان توسط این دسته از اعضا صورت می‌پذیرد. سهم عمده‌ی عواید حاصل از جرم از سوی این دسته از اعضا در بخش فعال اقتصادی جامعه تطهیر می‌شود و از نفوذ و قدرت زیادی که در جامعه دارند در جهت رفع مشکلات سازمان بهره می‌برند.

۴-۲-۱-۲. خصوصیات مجرمین حرفه‌ای^۱

ارتکاب اعمال مجرمانه‌ی سازمان‌یافته نیاز به مهارت و تخصص‌های مختلف دارد که سازمان‌دهندگان از خبره‌ترین افراد در انجام فعالیت‌های مجرمانه بهره می‌برند. رابطه‌ی استخدامی این افراد با سازمان به صورت تمام‌وقت است به همین جهت این مجرمین به مجرمین تمام‌وقت معروف‌اند. در کنار این افراد از وکلا، حقوقدانان، حسابداران قسم‌خورده و دیگر متخصصین استفاده می‌نمایند. وجود بزهکاران متخصص و متخصصین بزهکار در سازمان‌های تبهکار نماد چشمگیری دارد. دسته‌ی اول افراد، مجرمین خط مقدم هستند و دسته‌ی دوم غالباً در طراحی عملیاتی و اجرایی قسمت‌های تخصصی نقش دارند (شمس‌اژیه، پیشین: ۱۶).

۴-۱-۲-۳. خصوصیات عمل مجرمانه‌ی سازمان یافته

موضوع خصوصیات عمل مجرمانه‌ی سازمان‌یافته است که این اعمال علاوه به عناصر عمومی جرم و عناصر اختصاصی موجود در آنها، به‌طور کلی دارای ویژگی‌هایی از قبیل تعدد مجرمین، جنبه‌ی فرامرزی داشتن، خشونت‌آمیز بودن و زنجیره‌ای بودن می‌باشند.

۴-۲-۱-۴. تعدد مجرمین جرم سازمان یافته^۲

جرم سازمان‌یافته حداقل با حضور سه نفر ارتکاب می‌یابد، زیرا که سازمان منوط به مشارکت افراد است و انجام عمل مشارکتی توسط یک فرد امکان‌پذیر نمی‌باشد. مشارکت اعضا، حاصل توافق و طرح قبلی است که باعث تحقق سازمان‌دهی در اعمال سازمان می‌گردد. سازمان تبهکار به‌طور آنی و اتفاقی وجود پیدا نکرده است و مشارکت افراد مقرون به طرح قبلی که به‌وسیله‌ی فرد یا افرادی ترسیم گردیده.

1. Characteristics of Professional Criminals
2. Multiple Organized Crime Offenders

۴-۱-۲-۵. اعمال خشونت و یا تهدید به خشونت^۱

هرچند که فعالیت‌های مجرمانه‌ی اصلی سازمان‌های تبهکار ظاهراً خشن به نظر نمی‌رسد، اما این سازمان‌ها برای حفظ موجودیت خود و نیل به اهداف مقصود اقدام به رفع موانع موجود به هر طریق می‌نمایند که مرسوم‌ترین شیوه توسل به خشونت جهت جلب همکاری افراد با سازمان، حذف رقبا و مقابله با مقامات رسمی می‌باشد. به نظر می‌رسد اعمال خشونت از اولویت‌های جرائم سازمان یافته از همان ابتدا بوده است (Gies: 1966: 86).

۴-۱-۲-۶. چرخه‌ی جنایی اعمال سازمان‌های تبهکار

فعالیت‌های مجرمانه‌ی سازمان‌های تبهکار، هرچند در ظاهر هیچ‌گونه ارتباطی باهم ندارند، اما این فعالیت‌ها به مثابه‌ی زنجیره‌ای به هم مرتبط‌اند، به گونه‌ای که هیچ عمل مجرمانه‌ی سازمان یافته را نباید به‌طور مجرد تفسیر و تحلیل کرد، بلکه آن عمل در پرتو دیگر اعمال و فعالیت‌های سازمان در ارتباط با آن اعمال است که به وقوع می‌پیوندد. این اعمال به‌مانند چرخه علت و معلولی هستند که وقوع یکی مستلزم دیگری است و وقوع دیگری دلیل یا انگیزه‌ی جرم بعدی به‌شمار می‌رود. مثلاً قاچاق مواد مخدر با جرم تطهیر درآمدهای نامشروع، جرم تطهیر با جرائم اقتصادی و این جرائم با فساد کارکنان دولت و دیگر جرائم در سطح نظام بین‌الملل رابطه‌ای تنگاتنگ دارد.^۲

۴-۱-۲-۷. جنبه‌ی فرامرزی داشتن عمل مجرمانه‌ی سازمان یافته

هرچند عمومیت واژه‌ی جرم سازمان یافته تا آن حد است که گروه‌های سازمان یافته‌ی داخلی و برخی باندهای سازمان یافته‌ی تبهکار را نیز تحت شمول خود قرار می‌دهد، با پیشروی این سازمان‌ها در عرصه‌ی فعالیت‌های خود و ارتباط آنها با سازمان‌های دیگر کشورها و فعالیت‌های چشمگیر سازمان‌های مافیایی بین‌المللی^۳ که هیچ‌گونه محدودیت مکانی نمی‌شناسد، باعث گردیده که این جرائم، بین‌المللی قلمداد گردد و یکی از ویژگی‌های شناخته‌شده‌ی این جرائم را فرامرزی بودن فعالیت‌های آن بدانند، گستره و دامنه‌ی سازمان‌های تبهکار، ماورای مرزهای داخلی

1. Threat of Violence

۲. جهانی شدن تمامی قلمروهای سنتی حقوق را تحت تأثیر قرار داده است و این امر مورد توجه ادیان الهی نیز بوده است. با توجه به روند جهانی شدن حقوق کیفری و بالتبع گسترش مفهوم نظم عمومی که لازمه و ویژگی حقوق بین‌المللی کیفری است را کلید بزنیم. بدون تردید یکسری مؤلفه‌ها و ملزومات دارد که در قالب دکترین تشریح شده است: در نظام حقوق بین‌الملل تحولات قابل تأملی روی داده که ملاحظات انسانی فصل مشترک بسیاری از آنهاست. ظهور و روند رو به تکامل مفهوم جامعه بین‌المللی، متضمن شناسایی ارزش‌های بنیادین برای این جامعه است، به‌نحوی که تضمین حمایت و احترام به اصول و ارزش‌های مزبور به‌منزله دغدغه‌ای مشترک در نظام بین‌المللی مورد توجه است. تاکنون ابزارها و شیوه‌های مختلفی برای حراست از منافع و ارزش‌های مشترک جامعه بین‌المللی پیش‌بینی شده که هر یک درجه‌ای از مؤثر بودن را دارا هستند؛ اما مؤثرترین اقدام، ضمانت اجرای کیفری و به‌عبارت دیگر تعقیب، محاکمه و مجازات نقض گسترده ارزش‌های بنیادین جامعه است. به این ترتیب ایده عدالت کیفری جهانی، به‌منزله یکی از آرمان‌های مهم جامعه بین‌المللی مطرح است. به نقل از (موسوی فرد، پیشین: ۲۶-۲۷).

3. International Mafia Organizations

کشورهاست. تبهکاری سازمان‌یافته، نه تنها تهدیدی داخلی بلکه تهدیدی بین‌المللی^۱ به‌شمار می‌رود و تهدیدی است علیه نظم و امنیت جهانی و این ویژگی چهره‌ی خاص به این جرائم بخشیده است. (شمس اژیبه، پیشین: ۱۸) چراکه در حوزه حقوق جزای بین‌الملل سنتی دیگر نظم عمومی داخلی تعریف نمی‌شود بلکه باید نظم عمومی را جهانی و بین‌المللی انگاریم. این هدف والای حقوق بین‌الملل کیفری است که برای آن تعریف شده است (موسوی فرد، پیشین: ۲۵). به‌رغم وضوح نسبی جرم سازمان‌یافته، کارشناسان تلاش می‌کنند ویژگی‌های جرم سازمان‌یافته ملی و فراملی را از هم تفکیک کرده و روشن نمایند، آیا این دو در یک راستا قرار دارند یا در ماهیت و اساس با هم متفاوت‌اند درحالی که هنوز هیچ تعریف مورد اتفاقی از جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی ارائه نشده، در عین حال توافقی کلی وجود دارد که عناصر برجسته‌ی این جرم همان ویژگی‌های جرم سازمان‌یافته داخلی است. رکن مهم جرم سازمان‌یافته برنامه‌ریزی و ارتکاب آن توسط یک گروه مجرمانه است، در صورتی که اعضای گروه مجرمانه همگی دارای ملیت واحد بوده و در کشور خود مرتکب جرم سازمان‌یافته گردند و این جرم از حیث موضوع، هدف و قلمرو ارتکاب محدود به قلمرو جغرافیایی همان کشور باشد، در این صورت جرم سازمان‌یافته‌ی داخلی تحقق می‌یابد؛ اما اگر یکی از موارد سه‌گانه‌ی بالا، یعنی موضوع یا قلمرو ارتکاب و یا هدف، از آن کشور تجاوز کند، جرم مزبور فراملی خواهد بود. به‌عبارت دیگر، جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی هنگامی معنا پیدا می‌کند که مرزهای ملی را در ارتباط با موضوع یا جرم قلمرو ارتکاب آن و یا هدف مورد نظر پشت سر گذاشته و در ورای آن اقداماتی را به اجرا گذارد (شمس ناتری، پیشین: ۱۱۳) و جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی در کنوانسیون ملل متحد علیه جرائم سازمان‌یافته‌ی فراملی، به جرمی اطلاق شده است که در بیش از یک کشور تحقق یافته باشد یا بخش اساسی تدارک، برنامه‌ریزی، هدایت و کنترل جرم در کشور دیگر واقع شده باشد و یا گرچه ارتکاب جرم و برنامه‌ریزی مربوط به آن در یک کشور صورت گرفته ارتکاب این جرم در کشورهای دیگر نیز دارای تأثیرات اساسی بوده باشد^۲. باید گفت، کنوانسیون و پروتکل‌ها در حال حاضر اصلی‌ترین ابزار بین‌المللی برای مقابله با جرائم سازمان‌یافته فراملی هستند و هدف آن مقابله با مجموعه‌ای از اقدامات مجرمانه، از جمله قاچاق انسان، قاچاق مهاجران، پول‌شویی و قاچاق اسلحه گرم است. آنها همچنین ابزارهایی را که برای همکاری در مقابله با سایر اقدامات جنایت‌کارانه سازمان‌یافته از تجارت الماس خون‌گرفته تا قاچاق اموال فرهنگی یا گونه‌های در معرض خطر، به آنها نیاز دارند، در اختیار آنها قرار می‌دهند.^۳

1. International Threat

۲. رجوع شود به: (کنوانسیون ملل متحد علیه جرائم سازمان‌یافته فراملی، ماده ۳، پاراگراف دوم).

3. Look at: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2011/June/organized-crime-organized-responses-counteracting-cross-border-criminality.html>

۴-۲. تقابل سیاست و حقوق در حوزه نظام بین الملل

در آثار بسیاری در تحقیقات دانشمندان غربی و حتی داخلی این تعامل یا تقابل احتمالی به تصویر کشیده شده است به علت اینکه حوزه حقوق کیفری یکی از نمادهای حقوق حاکمیتی دولتی هاست^۱ باید گفت: نمود این تقابل از دیگر حوزه‌ها بسیار پررنگ‌تر است. ارتباط و تعامل زیادی بین حقوق (به‌ویژه حقوق کیفری) و سیاست وجود دارد؛ اما اینکه میزان این تعامل تا چه حد باشد و تأثیر کدام‌یک بر دیگری بیشتر باشد، حائز اهمیت است. این دیدگاه کاملاً پذیرفته شده است که «اگر سیاست حقوقی^۲ شود، حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان، به گونه‌ای مطلوب تأمین و تضمین می‌شود؛ اما فاجعه زمانی رخ می‌دهد که حقوق به ابزاری سیاسی و وسیله‌ای برای حکمرانی تبدیل شود (میرمحمد صادقی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۰).

بعد از حمایت‌ها و استفاده ابزاری برخی کشورها از جرائم سازمان‌یافته^۳ باید گفت در نظام‌های سیاسی کشورهای غربی، از حدود چهار دهه‌ی پیش به این سو، چاره‌اندیشی و سیاست‌گذاری راجع به چگونگی کنترل اجتماعی جرم^۴ و انحراف، از دغدغه‌ی دستگاه عدالت کیفری (دادگستری و پلیس) فراتر رفته و جنبه‌ی میان‌قوه‌ای به خود گرفته است، به گونه‌ای که کل حاکمیت، خود را در حوزه‌ی سیاست‌گذاری جنایی درگیر می‌کند. بدین ترتیب، موضوع جرم و نحوه‌ی مقابله با آن، یعنی تأمین ابعاد مختلف امنیت شهروندان، در کنار موضوع‌های اجتماعی همچون اشتغال، بهداشت، قدرت خرید افراد و... به یک فصل مهم برنامه و فعالیت‌های انتخاباتی تبدیل شده است. همان‌گونه که وعده‌های مبارزه با بیکاری، تأمین مسکن، تأمین سلامت و رفاه و...، استفاده و مصرف انتخاباتی دارد و به اصطلاح رأی‌آور است، وعده‌های انتخاباتی در حوزه‌ی تأمین امنیت جانی، مالی و حیثیتی مردم و سرکوب جلوه‌های خشونت‌آمیز بزهکاری، به‌عنوان یک

۱. از دیدگاه مکتب اثباتی که اراده و رضایت دولت را منبع تعهدات در حقوق بین‌الملل می‌داند، اصل حاکمیت، اصلی است که برای نظم جهان به‌صورت مطلق وجود دارد؛ بنابراین لزوم احترام متقابل دولت‌ها به استقلال و حاکمیت یکدیگر امری ضروری و لازم است.

2. Legal Policy

۳. مدارک و شواهدی از بسیاری کشورها مبنی بر همکاری بین جرائم سازمان‌یافته و تروریسم برای تأمین هزینه‌های مالی وجود دارد. به‌عنوان مثال گروه‌های تروریستی اولاً برای تأمین منابع مالی خود اقدام به قاچاق کالا، قاچاق انسان، قاچاق اسلحه کرده و ثانیاً به‌عنوان ابزار فشار سازمان‌های جرم برای وادار کردن و تهدید مقامات سیاسی کشورها برای اخذ تصمیمات هماهنگ با مجرمان سازمان‌یافته عمل می‌کنند. از جمله معضلات این نوع بزه خصوصاً در جمهوری اسلامی ایران، حمایت دشمنان خارجی از باندها و دستجات تبهکار سازمان‌یافته است. از جمله سرمایه‌گذاری در تولید، صادرات و توزیع مشروبات الکلی در ایران به‌نحوی که از پروسه تولید تا ورود غیرقانونی و توزیع این کالا در کشور چند روزی بیشتر طول نمی‌کشد. حتی بسیاری از مواقع کالای قاچاق شده به کشور توسط این باندهای حمایت‌شده بیمه می‌شوند که در صورت توقیف توسط پلیس، قاچاقچی متضرر نشود. این نمونه بارز قربانی شدن کشور ما و سرمایه‌گذاری دولت‌های متخاصم در جرائم سازمان‌یافته است. شرح گزارش در:

4. Social Control of Crime

پدیده‌ی سیاسی، در سرنوشت انتخاباتی دولت‌مردان و سیاست‌مداران انتخابی، تعیین‌کننده است (به نقل از میرمحمد صادقی و دیگران، پیشین).

به‌عنوان مثال واضح در این خصوص در کشور آمریکا، قوه‌ی مجریه با دخالت در بحث قضاوت در خصوص جرائم تروریستی، از طریق تشکیل کمیسیون‌های نظامی^۱، دادرسی نسبت به پرونده‌های مظنونان و متهمان حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر را به این کمیسیون‌ها می‌سپارد که علاوه بر اینکه دادگاه محسوب نمی‌شوند، موظف به رعایت هیچ‌یک از تضمینات یا آئین دادرسی دادگاه‌های عادی آمریکا نیستند. جالب اینکه این مداخله‌ی مدیریتی که نقض آشکار اصل تفکیکی قواست، هم مورد قبول دیوان عالی این کشور قرار گرفته و هم کنگره‌ی آمریکا پس از سال‌ها، تشکیل این کمیسیون‌ها را قانونی نموده است. (آقابابایی، ۱۳۹۰: ۱۰۴-۱۰۳) پس با این رویکردها باید این تئوری را پذیرفت که حقوق نوعاً تکنیک خاص اجتماعی^۲ جهت نیل به اهدافی که سیاست تعیین کرده است^۳. به نظر، با سیری در حوزه حقوق سیاسی می‌توان این نکته را دریافت استفاده از واژه‌ها و الگوبرداری از تعاریفی که بیشتر روی حقوق جزای بین‌الملل تأکید دارد و این علم را به رسیمت شناخته است (موسوی فرد، پیشین: ۱۶).

۳-۴. جرم سازمان‌یافته و ضمانت‌های اجرایی در حقوق بین‌الملل

در ابتدای این بخش باید گفت برخی بر این اعتقاد هستند به‌طور کلی می‌توان گفت که اکثر کشورها قواعد حقوق بین‌المللی را چه از نظر رسوم بین‌الملل و چه از لحاظ قراردادهای بین‌المللی مانند قوانین داخلی خویش مراعات می‌نمایند. (گنجی، ۱۳۴۸: ۳۹) با توجه به آثار زیان‌بار جرم سازمان‌یافته و تهدیدات ناشی از آن علیه جامعه‌ی جهانی، به‌ویژه آنگاه که جنبه‌ی فراملی پیدا می‌کند، تاکنون اقدامات مختلفی برای مبارزه با این جرم در عرصه‌ی بین‌الملل صورت گرفته است و بیانیه‌ها، قطعنامه‌ها و معاهدات مختلفی برای مبارزه با این جرم و مظاهر آن به امضای سران بعضی از دولت‌ها رسیده است. در خصوص معاهدات منطقه‌ای می‌توان به معاهده‌ی ماستریخت (۱۹۹۲) و معاهده‌ی آمستردام (۱۹۹۷) اتحادیه‌ی اروپا اشاره کرد که برای مقابله با جرم سازمان‌یافته در آنها اقدامات مختلفی پیش‌بینی شده است. با توجه به گسترش دامنه بزهکاری، تغییر هویت و شکل سنتی جرم سازمان‌یافته بین‌المللی و عدم امکان استرداد بسیاری از مجرمین بین‌المللی، اندیشه آرمانی جهانی‌شدن حقوق کیفری تا مرز واقعیت، سوق یافته است. (موسوی فرد، پیشین: ۲۱) در

1. Military Commissions

2. Special Social Technique

3. See: elsen Hans, The Law of the United Nations, New York, NY., Frederick, A., Praeger, 1957, 3 XIII; See also Gregory I., Tunkin, "International Politics and International Law in the Nuclear Age", in Edward McWhinney et al., From Coexistence to Cooperation, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 10-13; Oscar Schachter, International Law in Theory and Practice, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 5

بخش ششم (رکن سوم) معاهده‌ی ماستریخت، مقرراتی درباره‌ی همکاری در زمینه‌های قضایی و پلیسی و امور داخلی از جمله امور پناهندگی و مهاجرت، مبارزه با مواد مخدر و کلاهبرداری پیش‌بینی شده است که در قالب این همکاری‌ها، اقدامات گسترده‌ای برای مبارزه با جرم سازمان‌یافته قابل اعمال بوده است. در عین حال پارلمان اروپا و دیوان دادگستری جوامع اروپایی برای حفظ حقوق اساسی^۱ مردم در ارتباط با موارد فوق‌الذکر فعال بوده، مانع تضییع حقوق اساسی مردم تحت عنوان مبارزه با جرم سازمان‌یافته شده‌اند. همچنین ماده‌ی ۲۹ معاهده‌ی آمستردام با تأکید بر هدف اتحادیه‌ی اروپا مبنی بر تأمین رفاه، آزادی، امنیت و عدالت برای شهروندان اروپایی، همکاری‌های پلیسی و قضایی در امور کیفری را با هدف پیشگیری و مبارزه با جرم سازمان‌یافته، به‌خصوص تروریسم، خرید و فروش انسان‌ها، جرائم علیه کودکان، قاچاق مواد مخدر، قاچاق سلاح، فساد و کلاهبرداری پیش‌بینی کرده است. در سال ۱۹۹۷ نیز طبق توافقی، اعضای اتحادیه‌ی اروپا موظف شدند هر ساله گزارشی از وضعیت جرم سازمان‌یافته را به این اتحادیه اعلام دارند تا تدابیر جدی برای اقدام علیه این جرم در اتحادیه اتخاذ گردد. همچنین کنوانسیون‌های مختلفی در شورای اروپا به تصویب رسیده است که در سطح وسیعی برای مبارزه با مظاهر جرم سازمان‌یافته اعمال می‌شوند. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۹: ۶۴-۵۴) در این مورد می‌توان به کنوانسیون اروپایی راجع به استرداد مجرمان (۱۹۵۷)، کنوانسیون اروپایی همکاری متقابل در زمینه‌ی مسائل کیفری (۱۹۷۰)، کنوانسیون اروپایی درباره‌ی سرکوب تروریسم^۲ (۱۹۷۲)، کنوانسیون اروپایی درباره‌ی جرائم مربوط به اموال فرهنگی (۱۹۸۵)، کنوانسیون راجع به تطهیر، بازرسی، توقیف و مصادره‌ی درآمدهای ناشی از جرم (۱۹۹۰) و کنوانسیون حقوق کیفری علیه فساد اداری^۳ (۱۹۹۹) اشاره کرد. همچنین در قاره‌ی آسیا، آمریکا، آفریقا و اقیانوسیه معاهدات مختلفی در سازمان‌های منطقه‌ای به‌صورت دوجانبه یا چندجانبه برای مبارزه با این جرم میان دولت‌ها منعقد گردیده است. علی‌رغم اقدامات بین‌المللی به‌عمل آمده برای مبارزه با جرم سازمان‌یافته از طریق معاهدات منطقه‌ای و قراردادهای دوجانبه و چندجانبه‌ی مختلف، تلقی جامعه‌ی جهانی این است جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی که در قالب تجارتي فراملی در حال رشد بوده، زیان‌بار است و تهدیدی علیه جامعه‌ی بین‌المللی به‌شمار می‌رود. فلذا برای اولین بار موضوع در سال ۱۹۷۵ در بخش پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل مورد توجه قرار گرفت و پنجمین کنگره‌ی پیشگیری از جرم^۴ و اصلاح مجرمان ملل متحد در همان سال توجه خود را به تغییر شکل‌ها و اندازه‌های جرم سازمان‌یافته منعطف ساخت و آن را به‌عنوان «یک تجارت» در سطح ملی و بین‌المللی مورد بررسی قرار داد.

1. Preservation of Fundamental Rights
2. European Convention on the Suppression of Terrorism
3. Criminal Law Convention Against Corruption
4. Crime Prevention Congress

هرچند در کل باید گفت، عدم برخورداری از یک نهاد سازمان‌یافته و روش‌های حقوقی لازم موجب شده است که حقوق بین‌الملل نتواند خود را با تحولات جامعه بین‌الملل و نیازهای آن وفق دهد و این باعث ضعف حقوق بین‌الملل می‌باشد. (موسی زاده، ۱۳۷۶: ۹) در سند منتشر شده‌ی این کنگره ضمن برشمردن ویژگی‌های این جرم و هشدار نسبت به عواقب آن در بند ۵۶ از دولت‌های عضو تقاضا شده که با وضع قوانین جدید و اقدامات مختلف دیگر با این جرم به مبارزه برخیزند. مطالعات و بررسی‌های جدی‌تر در خصوص مبارزه با جرم سازمان‌یافته در ششمین کنگره‌ی پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان ملل متحد در کاراکاس ونزوئلا ۲۵ اوت تا ۵ سپتامبر ۱۹۸۰ به‌عمل آمد که در آن بر اقدامات و همکاری‌های متقابل برای پیشگیری و کنترل جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی^۱ تأکید گردید.

اولین قطعنامه‌ی هفتمین کنگره‌ی پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان ملل متحد در میلان در تاریخ ۲۶ اوت تا ۶ سپتامبر ۱۹۸۵ با جدیت بیش‌تر خواستار مبارزه‌ی همه‌جانبه با جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی شد و راه‌کارهای متعددی را برای مبارزه با این جرم پیشنهاد کرد. به دنبال آن در ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ کنوانسیون علیه قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان ملل متحد به تصویب رسید که در ماده‌ی ۳ آن، ارتکاب قاچاق توسط سازمان‌های مجرمانه و به‌صورت سازمان‌یافته فراملی تلقی گردید. (نجفی ابرندآبادی، پیشین: ۶۴) بالاخره کنوانسیون مبارزه با جرم سازمان‌یافته^۲ فراملی ملل متحد برای مبارزه‌ی همه‌جانبه بین‌المللی با مظاهر این جرم و هماهنگ‌سازی قوانین^۳ داخلی مربوط، در نوامبر سال ۲۰۰۰ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قالب قطعنامه‌ای به تصویب اعضا رسید و از ۱۵ دسامبر این سال طی کنفرانسی در پالرمو ایتالیا برای امضاء مفتوح گشت (نجفی ابرندآبادی و دیگران، پیشین، ۵۳).

۴-۴. تعامل سیاست و حقوق در ضمانت اجرایی اقدامات مجرمانه مشترک

یکی از محدود مواردی که در حوزه حقوق کیفری بین‌الملل و سیاست می‌بینیم که ضمانت اجرایی واقعی برای جرائم سازمان‌یافته در سطح حقوق بین‌الملل در نظر گرفته شده است در دادگاه یوگسلاوی سابق یا همان تادیچ است. این دیدگاه به‌صورت گسترده‌ای در میان حقوق‌دانان حکم فرماست که تعریف و محدوده اقدامات مجرمانه مشترک برای اولین بار در پرونده تادیچ و در شعبه تجدید نظر دادگاه کیفری بین‌المللی^۴ یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۹۹ مطرح شد، اما خاستگاه اصلی این عنوان در رویه‌های قضایی پس از جنگ جهانی دوم و پرونده‌های مرتبط با این دوره کشف شده است و از آن‌پس نیز به‌صورت گسترده توسط رویه قضایی بین‌المللی تأیید شده

1. Transnational Organized Crime Control
2. Convention Against Organized Crime
3. Harmonization of Rules
4. International Criminal Court Appeals Branch

است و در واقع می‌توان این‌طور مطرح نمود که اقسام، ارکان و عناصر این اقدامات در پرونده تجدیدنظرخواهی تادیج به‌نوعی ظهور پیدا کرده است مطابق با مقررات دادگاه‌های نظامی نورنبرگ^۱ و توکیو که بعد از جنگ جهانی دوم و به‌منظور محاکمه و مجازات جنایتکاران جنگی و تحمیل مسئولیت کیفری به آنان تشکیل شد، منشور هیچ‌یک از این دو دادگاه، هیچ مقرره‌ای را صراحتاً در ارتباط با دکترین اقدامات مجرمانه مشترک در خود جای ندادند. (جانی پور و دیگران؛ ۱۳۹۳: ۱۵۳-۱۳۷) با این حال، این دو منشور مقرراتی را در ارتباط با مسئولیت کیفری برای جرائم علیه صلح^۲ مقرر نمودند که به‌طور کلی بیان می‌داشتند که «جرائم علیه صلح، عبارت است از طراحی، تهیه مقدمات، راه‌اندازی یا برپا کردن جنگ تجاوز کارانه یا جنگ در تجاوز به معاهدات، توافقات یا تعهدات یا شرکت در طرح و تبانی مشترک برای ارتکاب این جرائم «... طبق این مقررات، هر شخصی که در طرح یا تبانی مشترک برای ارتکاب جرائم^۳ مذکور شرکت کند، برای تمام اعمال انجام‌شده به‌وسیله هر شخص در اجرای چنین طرحی مسئولیت پیدا می‌کند. با این حال، لازم به ذکر است که چنین مسئولیتی در این مقررات، صرفاً برای جرائم علیه صلح اعمال و اغلب تحت عنوان تبانی نامیده می‌شد». با وجود این، می‌توان نتیجه گرفت مسئولیت ناشی از اقدامات مجرمانه مشترک^۴ شکلی از مسئولیت کیفری است که به وجود آوردنده مسئولیت کیفری برای همه افراد دخیل در طرح مجرمانه مشترک است، این امر کاملاً به‌عنوان یک ظرفیت مشخص و میرز بین‌المللی قابلیت استفاده برای جرائم سازمان‌یافته بین‌المللی را دارد. (-Cassese, 2007: 110)، این ظرفیت بین‌المللی تمامی افراد سیاسی و نظامی را در برمی‌گیرد (Harmen, 2000: 92)، مضافاً همانند یک سلاح جادویی که تشبیه شده (Ambos, 2007: 159) می‌تواند در تعقیب چنین مجرمینی خطرناکی در قابل جرائم سازمان‌یافته از آن استفاده کرد.

۱. در طول جنگ جهانی دوم، تعقیب و محاکمه‌ی مرتکبان جنایات جنگی، تبدیل به اولویت جبهه‌ی متفقین شد و در همین راستا، در سال ۱۹۴۲ کشورهای متفق اعلامیه‌ای را در کاخ «جیمز مقدس» در لندن امضا نمودند که به‌موجب آن، کمیسیون جنایات جنگی ملل متحد تأسیس شد. این اعلامیه، شالوده و پایه‌ی اولیه‌ی دادگاه نظامی بین‌المللی نورنبرگ را بنا نهاد.

2. Crimes Against Peace

3. Joint Collusion to Commit Crimes

4. Joint Criminal Acts

بحث و نتیجه‌گیری

وقتی با چنین نظامی آنارشیک در سطح بین‌الملل روبرو هستیم و عملاً دولت‌ها برای دست‌یازی به حداکثر منافع حتی برخی از مواقع دیده‌شده (غیرمستقیم و پنهانی) از باندهای تبهکاری بین‌المللی در قالب جرائم سازمان‌یافته حمایت می‌کنند، قطعاً مؤلفه‌های حقوق کیفری بین‌المللی در مبارزه با چنین مجرمانی در جنگ‌ها و بده‌بستان‌های سیاسی رنگ می‌بازد. این است که ما را به سوی این رویکرد سوق می‌دهد که برخی مواقع احساس کنیم ضمانت‌های اجرایی حقوقی جرائم سازمان‌یافته نیز در تقابل حقوق و سیاست وضعی آنارشیک دارند. در آثار بسیاری در تحقیقات دانشمندان غربی و حتی داخلی این تعامل یا تقابل احتمالی به تصویر کشیده شده است به علت اینکه حوزه حقوق کیفری یکی از نمادهای حقوق حاکمیتی دولتی‌هاست، باید گفت: نمود این تقابل از دیگر حوزه‌ها بسیار پررنگ‌تر است. ارتباط و تعامل زیادی بین حقوق (به‌ویژه حقوق کیفری) و سیاست وجود دارد؛ اما اینکه میزان این تعامل تا چه حد باشد و تأثیر کدام‌یک بر دیگری بیشتر باشد، حائز اهمیت است. این دیدگاه کاملاً پذیرفته شده است که «اگر سیاست حقوقی شود، حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان، به‌گونه‌ای مطلوب تأمین و تضمین می‌شود، اما فاجعه زمانی رخ می‌دهد که حقوق به ابزاری سیاسی و وسیله‌ای برای حکمرانی تبدیل شود. به‌عنوان مثال واضح در این خصوص در کشور آمریکا، قوه‌ی مجریه با دخالت در بحث قضاوت در خصوص جرائم تروریستی، از طریق تشکیل کمیسیون‌های نظامی، دادرسی نسبت به پرونده‌های مظنونان و متهمان حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر را به این کمیسیون‌ها می‌سپارد که علاوه بر اینکه دادگاه محسوب نمی‌شوند، موظف به رعایت هیچ‌یک از تضمینات یا آئین دادرسی دادگاه‌های عادی آمریکا نیستند. با توجه به آثار زیان‌بار جرم سازمان‌یافته و تهدیدات ناشی از آن علیه جامعه‌ی جهانی، به‌ویژه آنگاه که جنبه‌ی فراملی پیدا می‌کند، تاکنون اقدامات مختلفی برای مبارزه با این جرم در عرصه‌ی بین‌الملل صورت گرفته است و بیانیه‌ها، قطعنامه‌ها و معاهدات مختلفی برای مبارزه با این جرم و مظاهر آن به امضای سران بعضی از دولت‌ها رسیده است. در خصوص معاهدات منطقه‌ای می‌توان به معاهده‌ی ماستریخت (۱۹۹۲) و معاهده‌ی آمستردام (۱۹۹۷) اتحادیه‌ی اروپا و... اشاره کرد که برای مقابله با جرم سازمان‌یافته در آنها اقدامات مختلفی پیش‌بینی شده است. البته یکی از محدود مواردی که در حوزه حقوق کیفری بین‌الملل و سیاست می‌بینیم که ضمانت اجرایی واقعی برای جرائم سازمان‌یافته در سطح حقوق بین‌الملل در نظر گرفته شده است در دادگاه یوگسلاوی سابق یا همان تادیچ است. این دیدگاه به‌صورت گسترده‌ای در میان حقوق‌دانان حکم‌فرماست که تعریف و محدوده اقدامات مجرمانه مشترک برای اولین بار در پرونده تادیچ و در شعبه تجدیدنظر دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۹۹ مطرح شد. البته باید از نظر دور نداشت این تلاش‌های بین‌المللی صورت گرفته کافی نبوده است. موضوع

تحقیقاتی که ضمانت‌های اجرایی آنارشیک، جرائم سازمان‌یافته فراملی از تئوری تا عمل در تقابل سیاست و حقوق بین‌الملل کیفری، در نظر گرفته شده معنا و نتیجه‌ای ما را می‌رساند، در عمل باید این تئوری را پذیرفت که حقوق نوعاً تکنیک خاص اجتماعی جهت نیل به اهدافی که سیاست تعیین کرده است. ضمانت‌های اجرایی جرائم سازمان‌یافته تابع مؤثری از سیاست‌های حاکم بر نظام بین‌الملل است و عملاً حقوق بین‌الملل و شاخه‌های دیگر آن همچون حقوق کیفری بین‌الملل قدرت کافی مواجهه با سیاست را در وضع موجود جهانی ندارند یعنی ضمانت‌های اجرایی نوعاً آنارشیک و تفسیر به نفع منافع سیاسی دولت‌هاست.

منابع

- آقابابایی، حسین. (۱۳۹۰). امنیت، آزادی شخصی و مدیریت خطر جرائم امنیتی. *ضمیمه‌ی مجله تحقیقات حقوقی*. (۵۶)، ۱۱۲ - ۷۵.
- <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1181625/>
- برجی آلیانی، مرتضی. (۱۳۹۴). نظم و تغییر در آناشیکسم. *نشریه علمی، پژوهشی و فناوری البرز*، (۱۱)، ۵۸ - ۹۰.
- <https://civilica.com/doc/602934>
- جانی پور، مجتبی؛ لادمخی، معصومه. (۱۳۹۳). مفهوم موسع از اقدامات مجرمانه مشترک در حقوق کیفری بین‌الملل. *پژوهش‌های حقوق کیفری*، ۲(۶)، ۱۶۴ - ۱۲۷.
- <http://ensani.ir/fa/article/345067>
- شمس اژیه، علیرضا. (۱۳۷۹). جرم سازمان‌یافته و بررسی مصادیق آن در حقوق موضوعه ایران [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران].
- شمس ناتری، محمدابراهیم. (۱۳۸۳). جرائم سازمان‌یافته. *فقه و حقوق*، (۱۱)، ۱۳۰ - ۱۰۹.
- <http://ensani.ir/fa/article/66029>
- موسوی فرد، سیدمحمدرضا. (۱۳۹۸). *گفتمان‌های حقوق کیفری بین‌المللی معاصر*. چاپ اول. انتشارات بنیاد حقوقی مجد.
- موسوی‌زاده، رضا. (۱۳۷۶). کلیات حقوق بین‌الملل عمومی. چاپ اول. وزارت امور خارجه.
- میرمحمدصادقی، حسین؛ قدیری بهرام آبادی، رشید. (۱۳۹۴). نقش و جایگاه سیاست در عدالت کیفری حاکم بر جرائم تروریستی. *پژوهش‌های حقوق کیفری*، ۴(۱۳)، ۴۱ - ۹.
- <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=351953>
- نجفی ابرندآبادی؛ حبیب زاده، محمدجعفر، شمس ناتری، محمدابراهیم. (۱۳۷۹). جرم سازمان‌یافته در جرم‌شناسی و حقوق جزا. *مدرس علوم انسانی*، ۴(۱۷)، ۷۴ - ۵۳.
- <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=9019>
- گنجی، منوچهر (۱۳۴۸)، *حقوق بین‌الملل عمومی*، تهران، نشر و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول.
- Anarcho. (2021). On Saving Marxism From Itself (A Response to Mustapha Mond) For full access to the text of the article: <http://anarchism.pageabode.com/sites/anarchism.pageabode.com/files/MAintroduction.pdf>
- Oscar Schachter. (1991). *International Law in Theory and Practice*. Martinus Nijhoff Publishers, 10 - 13.
- Lucas, F. O. (2007). Criminal organizations and Judiciary Power. *Estudos Avançados*, 21, 107-117.
- <https://www.scielo.br/j/ea/a/g74f4wYFNFN73T7ZbWnfdkfb/?format=pdf&lang=en>
- Gambetta, D. (1996). *The Sicilian Mafia: the business of private protection*. HarvardUniversityPress.
- Gies, G. (۱۹۶۶). *Violence and Organized Crime*. SAGE journal, (364), 86 - 95.
- <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271626636400109?journalCode=anna>
- Jayangakula, K. (2010). *Is the Doctrine of Joint Criminal Enterprise a Legitimate Mode of Individual Criminal Liability?*- A Study of the Khmer Rouge Trials. Available at SSRN 2247882.
- Gerber, L., & Macionis, L. M. (2010). *Sociology*. 7th Canadian Edition.
- Cassese, A. (2007). The proper limits of individual responsibility under the doctrine of joint criminal enterprise. *Journal of International Criminal Justice*, 5(1), 109-133.
- <https://academic.oup.com/ijicj/article-abstract/5/1/109/879645>

- chene.m. (2008). Organised crime and corruption. the report U4 Helpdesk Transparency International.
<https://www.u4.no/publications/organised-crime-and-corruption.pdf>
- Van der Wilt, H. (2007). Joint criminal enterprise: Possibilities and limitations. *Journal of International Criminal Justice*, 5(1), 91-108.
<https://academic.oup.com/jicj/article-abstract/5/1/91/879612>
- Ambos, K. (2007). Joint criminal enterprise and command responsibility. *Journal of international criminal justice*, 5(1), 159-183.
<https://academic.oup.com/jicj/article-abstract/5/1/159/879620>
- Random House Unabridged Dictionary. Random House.(2019). *A criminal gang, especially one involved in drug trafficking, extortion, etc.* 5 (1)